

ቀደምት ክርስቲያናዊ የሞት እይታዎች

ክርስቲያኖች ስለሞት እንዴት እንደሚያስቡ የሚያሳየው የመጀመሪያው ዘገባ በጳውሎስ ወደ ቆሮንቶስ ሰዎች በጻፈው የመጀመሪያ መልእክት (15:21) ይገኛል። ሞት እንደ ጊዜ የሚከሰት ክስተት ነበር እንጂ ተፈጥሯዊ ሁኔታ አልነበረም፤ ነገር ግን በመጀመሪያው ኃጢአት የመጣ ነው (ክላርክ-ሶልስ፣ 2006:60)። ጳውሎስ ወደ ሮሜ ሰዎች በጻፈው ደብዳቤ (3:23) ላይ ሁሉም ሰዎች ኃጢአት እንደሠሩና የእግዚአብሔር ክብር እንደጎደላቸው ይገልጻል። ሞት ስብዓዊ ባህሪያት ተስጥቶት ጠላት፣ ይኸውም ዲያብሎስ (የሐዋርያት ሥራ፣ 110. 4,7) ተብሎ ተገልጿል። ኢየሱስ ግን ኃይሉን ይወስድበታል (ዕብራውያን 2:15)። የኢየሱስ ሞትና ትንሣኤ ይህን ያደርጋል።

ሞት እንደተተከለ ዘር ተደርጎ ይታይ ነበር፤ ነገር ግን ከምድር እንደገና ሊነሳ ይችላል (ፈርጉስን፣ 1993)። ቴርቱሊያን በ"ነፍስ ላይ የተደረገ ጽሑፍ" በተሰኘው መጽሐፉ ላይ ሞት የነፍስን ከሰው አካል መለያየት እንደሆነ ይገልጻል፤ ላክታንቲየስም አንድ እድል ብቻ ስላለን መልካም የሞት ምኞት እንድንሰራ ይመክረናል። ልክ እንደ ኢየሱስ ለሦስት ቀናት በመቃብር ውስጥ እንዳደረገው፣ ሞት በቀላሉ "መተኛት" (የሐዋርያት ሥራ 13:46) ተብሎ ይገለጻል። በጳውሎስ መልእክት ወደ ፊልጵስፎስ ሰዎች (1:23) ላይ ደግሞ እንደ መነሳት ተጠቅሷል። የጴጥሮስ ሁለተኛ መልእክት ደግሞ ምድራዊ ቤት የሆነውን ድንኳን እንደማውለቅ እንደሆነ ይነግረናል (2 ጴጥሮስ 1:13-14)። ክርስቲያኖች አካል እንደሚሞት ያምኑ ነበር፤ ነገር ግን ከሁለተኛው ፍርድ በኋላ ሁለተኛ ሞትም ሊኖር ይችላል (ራዕይ 2:11)። በሁለቱም መንገድ፣ አካላዊ ሞትና መንፈሳዊ ሞት በኃጢአት ምክንያት ናቸው (ሮሜ 5:12-21)።

እንጾኪያው ቴዎፍሎስ፣ ሰዎች እንደ ስህተተኛ ዕቃዎች እንደሆኑና እንደገና መፈጠር እንዳለባቸው መክሯል (ANF 2:104-105)። ልክ እንደ ኢየሱስ ህይወት ከትንሣኤ በኋላ፣ ብቁ ተብለው የተፈረዱት ንጹህ፣ ከኃጢአት የጸዱ እና ለዘላለም ይኖራሉ። ጀስቲን ማርቲር ሞትን ሰዎች መክፈል ያለባቸው እዳ እንደሆነ አድርጎ ተመልክቶታል (ANF1:166)። ሞት የሰውን ኃጢአት ለመገደብ እንደተቀመጠ ተገልጿል (ANF 1:448)። ስለዚህ የሰው አካል ንጹህ ሆኖ ያለ ብልሹነት እንደገና ሊፈጠር እንዲችል መቀበር ነበረበት፣ ከዚያም ከነፍስ ጋር ሊዋሃድ ይችላል። የኢየሱስ ሞትና ትንሣኤ ሞትን ለዘላለም እንዲያሸንፍ አስችሎታል (1 ቆሮንቶስ 15:55-57)። ቴርቱሊያን የኃጢአተኞችና የጻድቃን ነፍሳት ወደ ሲኦል እንደሚሄዱ አብራርቷል። ሆኖም ግን፣ ጻድቃን መላእክት ወዳሉበት የብርሃን ቦታ ይሄዳሉ፣ ይህም የአብርሃም እቅፍ ተብሎም ይጠራል (ANF 5:222)።

በግሪኩ-ሮማውያን ዓለም የሞተ ሰው ታጥቦ፣ በበፍታ ጨርቅ ተጠቅልሎ፣ የሟቹ እፍ ተዘግቶ፣ መንጋጋውና ፊቱ በሰውየው ራስ ዙሪያ ታሰረ ነበር (ዮሐንስ 19:40)። ሀብታሞችም በሰውነት ላይ ሽቶና ቅመማ ቅመም በተለያዩ የበፍታ ጨርቆች መካከል ያደርጉ ነበር (ዮሐንስ 19:40)። ሰዎች በቤተሰብ ቤት ውስጥ ለሞተ ሰው ያዝኑ ነበር፣ ከዚያም አስከሬኑ በአልጋ ላይ ተሽክሞ ይሄድ ነበር (ሉቃስ 7:12-14)። የቀብር ሥነ ሥርዓቶች ፀሐይ ከመጥለቁ በፊት ወይም ፀሐይ ስትጠልቅ ይከናወኑ ነበር፤ ነገር ግን በአብዛኛው የንጽህና ምክንያቶች ወዲያውኑ ይደረጉ ነበር (ሜየርስ እና ስትሬንጅ፣ 1981)። ቴርቱሊያን ከትንሣኤ ተስፋ የተነሳ ሰዎች ማዘን የለባቸውም (ANF 3:713)፣ ስለዚህ ማንኛውም ሀዘን መወገድ አለበት ብሏል። ክሬሜሽን (ማቃጠል) መወገድ አለበት (ANF 3:545) ምክንያቱም በእግዚአብሔር አምሳል የተሠራውን ሰው ማቃጠል ኃጢአት ነው።

በመስቀል ላይ መስቀል እንደ ሮማውያን የአፈጻጸም ዘዴ

በጥንት ዘመን በመስቀል ላይ መስቀል በጣም ጨካኝና አሳፋሪ የሞት ዘዴ ተደርጎ ይወሰድ ነበር። በካርታጂናውያን፣ በአሦራውያንና በባቢሎናውያን ይተገበር ነበር፤ በፋርሳውያንም በ6ኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ዓ. በሥርዓት ጥቅም ላይ ይውል ነበር (ሬቲፍ እና ሲሊየርስ፣ 2003)። ሮማውያን ይህንን ዘዴ በራሳቸው ዜጎች ላይ እንደማይጠቀሙ ልብ ልንል ይገባል (ሄንገል፣ 1977)።

በሮማውያን ዘመን በመስቀል ላይ መስቀል በተለምዶ ባሪያዎች፣ የተበደሉ ወታደሮች፣ ክርስቲያኖች እና የውጭ ዜጎች ላይ ይተገበር ነበር። በቀን ውስጥ በሕዝብ ቦታዎች የሚገደሉት ተጎጂዎች ከፍተኛ ሥቃይና ውርደት ይደርስባቸው ነበር (ጆሴፊስ፣ አንት)። ሞታቸው በአንጻራዊነት ቀርፋፋ ስለነበር ታላቅ ሥቃይ ይደርስባቸው ነበር፤ እናም ስድብ ለመጨመር ያህል፣ ብዙውን ጊዜ እርቃናቸውን ሆነው ይስቀሉ ነበር። መስቀል ላይ መስቀል ያኔ እጅግ አስከፊና አስፈሪ ቅጣት ተደርጎ የተሠራ ሲሆን፣ እንዲህም ሆኖ እንዲታይ የተቻለውን ሁሉ ይደረግ ነበር።

ታዲያ መስቀል ላይ መስቀል ምንድን ነው? ሲሴሮ ይህንን ቅጣት በሰው ልጆች ከተፈጠሩት ሁሉ እጅግ አስከፊ ብሎታል። ምንነቱ የሰው አካል መስቀል ላይ የሚሰቀለው የሰበት ማዕከሉ በደረት ውስጥ በሚሆንበት መንገድ ነው። እጆች ከትከሻ በላይ ከፍ ሲሉ እና ሰውዬው በእግሮቹ ላይ ድጋፍ ማግኘት ካልቻለ፣ ያኔ የሰውነት ክብደት በሙሉ በደረት ላይ ያርፋል። በዚህ ውጥረት ምክንያት ደም የደረት ጡንቻዎችን ይሞላልና ይረጋጋል። ጡንቻዎች ቀስ በቀስ እየጠነከሩ ይሄዳሉ። ከዚያም የመተንፈስ ችግር ይመጣል፣ የጠበቡ የደረት ጡንቻዎች በደረት ላይ ጫና ይፈጥራሉ። ጡንቻዎች ድያፍራም እንዲሰፋ አይፈቅዱም፤ ሰውዬው ሳምባውን በአየር መሙላት አይችልም እናም መታፈን ይጀምራል። እንዲህ ያለው አፈጻጸም እንዳንድ ጊዜ ብዙ ቀናት ይወስድ ነበር። ለማፋጠን ሲባል ሰውዬው በቀላሉ በመስቀል ላይ አይታሰርም ነበር፤ ነገር ግን ብዙ ጊዜ ይሰካ ነበር።

በመደባ የተሰሩ ሚስማሮች በእጅ አንጎ አጠገብ ባለው ራዲዮስ እና አልፍ መካከል ይሰኩ ነበር። በሚሄድበት መንገድ፣ ሚስማሩ የነርቮች ጥቅልን ያገኝ ነበር። ባዶ ነርቭን መንካት ብቻውን አስከፊ ሥቃይ ያስከትላል፤ እዚህ ደግሞ እነዚህ ነርቮች ይደቃሉ። ግን ይህ ብቻ አይደለም። በዚህ ቦታ ለመተንፈስ፣ ሰውዬው ደረቱን ለመተንፈስ ነጻ ለማድረግ በራሱ አካል ውስጥ መቆሚያ ማግኘት አለበት። ለተሰካ ሰው፣ ብቸኛው መቆሚያ አግሮቼ ናቸው፤ እነርሱም ተሰክተዋል። ሚስማሩ በእግር ትንንሽ አጥንቶች መካከል ይገባል። ሰውዬው በእግሩ በሚያልፈው ሚስማር ላይ መግፋት፣ ጉልበቱን ማጠንከር እና ሰውነቱን ማንሳት አለበት፣ በዚህም በደረት ላይ ያለውን ጫና ይቀንሳል። ከዚያም ትንፋሽ መውሰድ ይችላል። ነገር ግን እጆቹም ተሰክተው ስለሆነ፣ በምስማሮቹ ዙሪያ መሽከርከር ይጀምራሉ። ትንፋሽ ለመውሰድ፣ ሰውዬው እጁን በምስማር ዙሪያ ማሽከርከር አለበት፣ ይህም ለሰላሳ ሳይሆን በሪጅ እና በር ተሸፍኗል። እንዲህ ያለው እንቅስቃሴ ወደ ድንጋጤ የሚጠጋ ሥቃይ ይዞ ይመጣል (ፕሮቶዲያቆን አንድሬይ ኩራቭ፣ 2011)።

ሞት ብዙውን ጊዜ ከሰድስት ሰዓታት በኋላ ይከሰት ነበር እና አንዳንድ ጊዜ አራት ቀናት ሊወሰድ ይችላል። ሞት አብዛኛውን ጊዜ በግዳጅ ከተደረገው ግርፋትና መጎዳት፣ ከደም መፍሰስና ከድርቀት በኋላ በሚመጣው ሃይሯሽለሚክ ድንጋጤ (በጣም ከባድ ፈሳሽ መጥፋት ልብ በቂ ደም ወደ ሰውነት እንዲፈስ ማድረግ አለመቻሉ) እና ህመም ምክንያት ነበር። በጣም ወሳኝ ምክንያት ደግሞ የመተንፈሻ እንቅስቃሴ መበላሸት ምክንያት የሚከሰተው ተራማጅ የአስፊክሲያ (መታፈን) ነበር። ውጤቱም ኦኖክሲሚያ (በደም ወሳጅ ደም ውስጥ የኦክሲጅን መጠን አጥረት) የሃይሯሽለሚክ ድንጋጤን ያባብሰል። ሞት ብዙውን ጊዜ በልብ መቆም ይፋጠን ነበር፣ ይህም በቫሶቫጋል ሪፍሌክስ፣ በከባድ ኦኖክሲሚያ፣ በሰውነት ላይ ከደረሱ ምቶች በኋላ በሚመጣ ከባድ ህመም እና ትላልቅ አጥንቶችን በመሰበር ምክንያት ይከሰታል። ገመዶች የተሰቀለውን ሰው ህይወት ለማራዘም እና የግለሰቡን ስቃይ ለመጨመር ጥቅም ላይ ሊውሉ ይችላሉ ነበር፤ ሚስማሮች ግን የበለጠ አስከፊ ስለሆኑ አጠቃላይ ግቡን በብቃት ያከናውኑ ነበር።

በሰራ ላይ የነበሩ የሮማውያን ጠባቂዎች ተጎጂው ከሞተ በኋላ ብቻ የመስቀል ላይ መስቀያ ቦታውን ለቀው መሄድ ይችላሉ ነበር፣ እናም የቲቢያን እና/ወይም የፊቡላን አጥንት ሆነ ብሎ በመሰበር፣ ጦርን ወደ ልብ በመውጋት፣ በደረት ፊት ለፊት ከባድ ድብደባ በማድረስ ወይም ተጎጂውን ለማፈን በመስቀሉ ግርጌ የሚቃጠል እሳት በማብራት ሞትን እንደሚያፋጥኑ ይታወቃል። ተጎጂዎች ብዙውን ጊዜ በመስቀላቸው ላይ እንዲበሰብስ ይተዋሉ ወይም በአራዊት ወይም በቁራዎችና በሌሎች ወፎች ሊበሉ ይችላሉ ነበር። አይሁዶች ሙታናቸውን እንዲቀብሩ ይፈቀድላቸው ነበር፣ ስለዚህ ሮማውያን አስከሬኖችን ከመስቀል ላይ እንዲያወርዱና እንዲቀብሩ የሚፈቅድ ልምድ ነበረ (ጆሴፈስ፣ ላይፍ 75)። በኢየሱስ ስቅለት ሁኔታ፣ የፋሲካ በዓል መከበሪያ ትልቅ ሰንበት ስለነበር (የሐንስ 19:14, 31, 42)፣ አስከሬኑ በመስቀል ላይ እንዲበሰብስ አልተተወም፣ ይህ ደግሞ ሮማውያን ለአይሁዶች የሰጡት ስምምነት ነበር (ማቴዎስ 27:58፤ ማርቆስ 15:42-46)። አይሁዶች አስከሬኖች ሌሊቱን ሙሉ በመስቀል ላይ እንዲቆዩ አይፈልጉም ነበር፣ እና የአይሁድ ቀን ፀሐይ ስትጠልቅ ስለሚጀምር፣ የክርስቶስ አካል ከዚያ ተወርዷል፣ ተዘጋጅቷል፣ እና ፋሲካ ከመጀመሩ በፊት (ፀሐይ ከመጥለቋ በፊት) ተቀብሯል። ስለዚህ፣ የእርማትያው ዮሴፍ የኢየሱስን አስከሬን ለመቅበር ጠየቀ፣ እና ሮማውያንም ፈቀዱለት ምክንያቱም ይህ በሮማውያን ሕግ የተመሠረተ ልምድ ነበር።

በ66-70 ዓ.ም. በነበረው ጦርነት አይሁዶችን ለማስፈራራትና ለማስደንገጥ፣ ሮማውያን የተሰቀሉ ሰዎችን አስከሬን በተጨናነቁ መንገዶች ላይ በመስቀሎች ላይ ይተው ነበር። የተለመደውን የቀብር ሥርዓት እያከብሩም ነበር (ጆሴፈስ፣ 1895)። ጆሴፈስ እንደዘገበው ፍሎረስ የተባለው ገዥ አንድን አመጽ ለማፈን 2,000 አይሁዳዊ ወታደሮችን ስቅሎ ነበር። በተጨማሪም ቲቶ ወታደሮቹ ኢየሩሳሌምን በከባድ ከበባ ወቅት በሺዎች የሚቆጠሩ አይሁዶችን በመስቀል ላይ እንደሰቀሉ ይገልጻል (ጆሴፈስ፣ 1965)።

ምስማሮች ብዙውን ጊዜ ከመስቀሎችና ከተሰቀሉት ሰዎች አካል ይወጡና "የመልካም ዕድል ምልክቶች" ተብለው እንደ ክታብ ያገለግሉ ነበር። እነዚህም ለባለቤቶቻቸው ጥበቃ እንደሚሰጡ ይታመን ነበር። የመጀመርያው ክርስቲያን ንጉሠ ነገሥት ታላቁ ቆስጠንጢኖስ፣ ለኢየሱስ ክርስቶስ ካለው እክብሮት የተነሳ በ337 ዓ.ም. በሮማ ግዛት ውስጥ በመስቀል ላይ የመስቀልን ልማድ አስወገደ።

የኢየሱስ ስቅለት ታሪካዊ ማሰረጃ

የኢየሱስ ክርስቶስ ስቅለት በሰውር የተከናወነ አልነበረም። አራቱ የወንጌል ጸሐፊዎች፣ ክስተቱ ከተፈጸመ ከጊዜ በኋላ ቢሆንም፣ ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ሞት ከተለያዩ አይታዎች ጽፈዋል። ጽሑፎቻቸው የተመዘገቡ ክስተቶች የዓዲን ምስክርነት ዘገባዎችን ያቀርባሉ። ስለዚህ፣ መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ትክክለኛ ከሆነ፣ ኢየሱስ በጌትሰማኔ የእትክልት ስፍራ ታሰረ (ማርቆስ 14:43-52)፣ ስድስት ሙከራዎችን አሳልፏል—ሦስት በአይሁድ መሪዎች እና ሦስት በሮማውያን (የሐንስ 18:12-14፣ ማርቆስ 14:53-65፣ ማርቆስ 15:1ሀ፣ ማርቆስ 15:1ለ-5፣ ሉቃስ 23:6-12፣ ማርቆስ 15:6-15)። ድብደባ፣ ግርፋትና መሳለቅን ተቋቁሟል (ማርቆስ 15:16-20)። ጲላጦስም ኢየሱስን እንዲስቀል አሳልፎ ሰጠው (ማርቆስ 15:6-15)፣ ከዚያም ወታደሮቹ ሐምራዊ ልብስና የእሾህ እክሊል አልብሰው አፌዙበት (የሐንስ 19:1-3)። ኢየሱስ በጎልጎታ ተሰቀለ (ማርቆስ 15:22)፣ ስማይም ለሦስት ሰዓታት ጨለመ (ማርቆስ 15:33)። ኢየሱስም "አባት ሆይ! መንፈሴን በእጅህ አደራ እስጣለሁ!" ብሎ ጮኸ፣ ከዚያም ሞተ (ሉቃስ 23:46)።

ስለ ስቅለቱና ከዚያ በኋላ ስለተከናወኑት ክስተቶች፣ እንዲሁም ስለ ኢየሱስ አስከሬን ስለደረሰው ነገር ያሉ የተለያዩ አመለካከቶች፣ ሞቱን የበለጠ ለማረጋገጥ ያገለግላሉ። ስለ ስቅለቱ የሚጠቅሱ ሌሎች ምንጮችም አሉ፤ ከኢየሱስ ስቅለት የመጀመሪያዎቹ ማጣቀሻዎች አንዱ የሉቲያን "De morte Peregrini 11.3" ነው። እንደ ታኪተስ "አናሌስ XV, 44-3" ያሉ ሌሎች ሥራዎችም የኢየሱስን ግድያ ብቻ ይገልጻሉ። "Testimonium

Flavianum" (ጆሴፈስ፣ እንት.XVIII 63ረ.) ደግሞ ሰቅለቱን የሚጠቅስ ሲሆን ትክክለኛነቱን ያጠናክራል። የጥንት ልማዶችን በዚያን ጊዜ ስንመለከት፣ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ለተጠቀሱት ነገሮች እንደ ግርፋት (ማርቆስ 15:15)፣ ኢየሱስ መስቀሉን መሸከሙ (ዮሐንስ 19:17)፣ እጆችንና እግሮችን በመስቀል ላይ መስካት (ዮሐንስ 20:25፤ ሉቃስ 24:39) ማረጋገጫ ይሰጣሉ። ኢየሱስ የሞተበት ጊዜ እጭር መሆኑም (ሰድስት ሰዓታት) ይገርማል፣ በማርቆስ መሠረት፣ እንዲሁም ጲላጦስ የአርማትያው ዮሴፍን አስከሬኑን በግል መቃብር እንዲቀብር መፍቀዱ (ማርቆስ 15:43፤ ዮሐንስ 19:38)።

የጆሴፈስ፣ ታኪተስ እና ታልሙድ ምስክርነቶች

በ"እንቲኩዊቲስ ኦቭ ዘ ጁውስ" (93 ዓ.ም.) ጆሴፈስ (37-100 ዓ.ም.) እንዲህ ይላል፦

"በዚህ ጊዜ አካባቢ ኢየሱስ የሚባል ጠቢብ ሰው ነበር፣ እርሱን ሰው ማለት ከተፈቀደለት፣ ምክንያቱም ድንቅ ሥራዎችን የሚሠራ ነበር—እውነትን በደስታ የሚቀበሉ ሰዎችን የሚያስተምር። ብዙ እይሁዶችንና ብዙ እሕዛብንም ወደ እርሱ ሳበ። እርሱ ክርስቶስ ነበር፤ ጲላጦስም በእኛ ዘንድ ያሉ መሪ ሰዎች ግፊት እርሱን በመስቀል ላይ ሲሰቅለው፣ መጀመሪያ ላይ የወደዱት አልተወትም፣ ምክንያቱም መለኮታዊ ነቢያት ስለ እርሱ እነዚህንና አስር ሺህ ሌሎች ድንቅ ነገሮችን እንደተነበዩት በሦስተኛው ቀን በሕይወት ተመልሶ ታየአቸው፤ እና ከእርሱ ሰም ያገኙት ክርስቲያኖች ነገድ እስከ ዛሬ ድረስ አልጠፋም (እንቲኩዊቲስ 18:3:3)።"

የግሪክ አርኪኦሎጂስት ቫሲሊዮስ ዛፌሪስ ከመቃብር በተገኘ ሰው የቁርጭምጭሚት አጥንት ውስጥ የተሰካ 18 ሴ.ሜ ርዝመት ያለው ምስማር እግኝቷል፤ ይህም ጥቅም ላይ የዋለውን ዘዴ፣ ማለትም በመስቀል ላይ መስካትን ያሳያል። ምስማሩ በቁርጭምጭሚት አጥንት ውስጥ በተቀመጠበት ቦታ የተገኘ ሲሆን፣ ሰውዬው ተንጠልጥሎ የሞተበት የመስቀሉ ክፍል የሆነ ትንሽ የወይራ እንጨት ጋር ተያይዞ ነበር። በ"እንቲኩዊቲስ ኦቭ ዘ ጁውስ" (93 ዓ.ም.) ጆሴፈስ (እንት 18.3) ኢየሱስ በጸንጥዮስ ጲላጦስ እንደተሰቀለ ይገልጻል። ታኪተስ በ"ዘ አናሌስ" (15.44) በ116 ዓ.ም. እንደጻፈው፣ ኔሮ በክርስቲያኖች ላይ ያደረሰውን ጭቆና ገልጿል እና ጲላጦስ የኢየሱስን ግድያ እንዳዘዘ ይናገራል (ታኪተስ፣ አናሌስ፣ 15.44፤ ዳን፣ 2003)።

"ነገር ግን ሁሉም የሰው ጥረቶች፣ ሁሉም የንጉሠ ነገሥቱ የተትረፈረፉ ሰጦታዎች፣ እና የአማልክት መማለጃዎች፣ እሳቱ የትእዛዝ ውጤት ነው የሚለውን ክፉ እምነት ማስወገድ አልቻሉም። በዚህም ምክንያት፣ ዜናውን ለማጥፋት፣ ኔሮ ጥፋቱን በሕዝቡ ዘንድ 'ከሬስቲያን' በሚባሉት በሚጸየፉት ሰዎች ላይ ጣለ እና እጅግ በጣም ከባድ ሥቃዮችን አደረሰባቸው።

ሰሙ መነሻው ክርስቶስ የተባለው ሰው፣ በትቤርዮስ ዘመን በአንዱ አቃቢያችን፣ ጳንጥዮስ ጲላጦስ እጅ ከባድ ቅጣትን ተቀበለ፣ እናም እጅግ ጎጂ የሆነ አጉል እምነት፣ ለአፍታ ቢታፈንም፣ በክፋቱ መጀመሪያ በይሁዳ ብቻ ሳይሆን፣ ከዓለም ዙሪያ አስቀያሚና አሳፋሪ የሆኑ ነገሮች ሁሉ ማዕከል ወደሆነችው ሮምም ተሰራጨ። (አናሌስ፣ 15.44)"

ኤዲ እና ቦይድ (2007: 127) ታኪተስ (56-120 ዓ.ም.) የኢየሱስን ሰቅለት በተመለከተ ክርስቲያናዊ ያልሆነ ማረጋገጫ መስጠቱ "በጽኑ የተረጋገጠ" ነው ብለው ይከራከራሉ። የወንጌል ሕማማት ትረካዎች ከሚያስነሱት ሥነ ጽሑፋዊና ባህላዊ-ታሪካዊ ችግሮች በተጨማሪ፣ ኢየሱስ በጸንጥዮስ ጲላጦስ እንደተዳኘና እንደተፈረደበት (ዮሐንስ 19:16) እና በሮማውያን ወታደሮች እንደተሰቀለ መደምደም ይቻላል። የቅጣቱ ዓይነት ኢየሱስ የፖለቲካ ወንጀለኛ ሆኖ እንደተፈረደበት ይጠቁማል። ማራ ባር-ሰራፒዮን ለልጁ የጻፈው ደብዳቤ፣ ከ73 ዓ.ም. በኋላ ግን ከ3ኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ም. በፊት የተጻፈው፣ ስለ ኢየሱስ ሰቅለት ይናገራል (ኮስተንብርገር፣ ሰኮት ኬለም፣ እና ኳርለስ፣ 2009)። ግድያው የተፈጸመው አርብ በፋሲካ ወቅት ነበር (ማርቆስ 14:12)። በተለምዶ፣ ኢየሱስ የተጎዘበት መንገድ "ቪያ ዶሎሮሳ" ("የመከራ መንገድ") ተብሎ የሚጠራ ሲሆን በኢየሩሳሌም የድሮ ከተማ ውስጥ ያለ ጎዳና ነው። በአሥራ አራቱ የመስቀል ጣቢያዎች ከዘጠኙ ምልክት የተደረገባቸው ሲሆን የመጨረሻዎቹ አምስት ጣቢያዎች በቅዱስ መቃብር ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ናቸው። የጎልጎታ ሊሆን የሚችለው ቦታም በቅዱስ መቃብር ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ነበር። የመስቀሉን ቅርጽ እርግጠኛ አይደለንም። ዳን ስለ "Testimonium" ውስጥ የኢየሱስ ሰቅለትን በተመለከተ ትክክለኛ ማጣቀሻ ተፈጥሮ "ሰፊ ስምምነት" እንዳለ ይናገራል (ዳን፣ 2003)።

ቫፈር (2007: 141) በታልሙድ ውስጥ ያለው ከላይ ያለው የሞት ትረካ ኢየሱስን እንደሚያመለክት እርግጠኛ ነው። በርካታ ቀደምት ክርስቲያን የኖሰቲክ ቡድኖች ኢየሱስ አካላዊ አካል አልነበረውም ብለው ያምኑ ነበር፣ እናም አልተሰቀለም ብለው ይክዱ ነበር (ፓጌልስ፣ 1979)። ሆኖም፣ የአንጾኪያው ኢግናጥዮስ ኢየሱስ በእውነት እንደተወለደ እና በእውነት እንደተሰቀለ አጥብቆ ያምን ነበር፣ እናም ኢየሱስ በቀላሉ የተሰቃየ ብቻ ይመስላቸው የነበሩት ሰዎች ክርስቲያኖች እንደሆኑ ብቻ የሚመስሉ እንደሆኑ ጽፏል።